

**ЕЛЕМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ СЕЛА**

Розглядаються деякі напрями державної фінансової підтримки місцевих бюджетів у розвитку соціальної інфраструктури сіл України. Особлива увага звертається на більш чіткий розподіл податкових надходжень відповідно до соціальних стандартів для населення і пріоритетності фінансування окремих галузей соціальної інфраструктури.

© С. І. Бондар

Постановка проблеми

У теперішніх умовах соціально-економічного розвитку України розширення самостійності місцевих органів влади – реальний шлях зростання суспільного добробуту. Але практика розвитку країн, благополучних в плані забезпечення населення соціальними послугами, визнає необхідність активного державного регулювання, особливо в перехідний період. Сам по собі ринок, в умовах трансформації економічної системи України, не в змозі забезпечити перерозподіл ресурсів для перетворення економіки в соціально-орієнтовану. Наразі найбільшу питому вагу в бюджетах демократичних країн мають видатки на соціальні потреби, що свідчить про виняткову роль соціальної функції держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні діяльність держави в соціальній сфері має надзвичайно важливе значення для життя суспільства. Це зумовлено як різким падінням доходів переважної більшості населення, важким становищем, в якому опинилися об'єкти соціальної інфраструктури, так і традиційною орієнтацією громадян на одержання соціальних послуг саме від держави. Багато умов успішного розвитку соціальної інфраструктури села визначаються також і зовнішніми факторами, насамперед, залежать від сучасного механізму державної підтримки останньої. Тому аналіз взаємозалежностей між можливостями місцевих бюджетів та необхідними обсягами фінансових ресурсів на розвиток об'єктів соціальної інфраструктури набуває особливого значення. Вивченню цього питання приділяли увагу багато науковців і практиків, серед яких можна виділити І.О. Луніну, В.Федосова, В.М. Опаріна, С.Львовичкіна, О.Д. Гордея, Д.О. Василика, Л.Ю. Наумову та ін. Проте незважаючи на значні напрацювання окремих фахівців, ця проблема через її складність потребує подальшого вивчення й теоретичного осмислення.

Завданням дослідження є пошук суттєвих важелів для місцевих бюджетів у фінансуванні розвитку соціальної інфраструктури села.

Результати дослідження

Одним із ключових інструментів впливу на вирішення економічних і соціальних проблем регіонів є місцеві бюджети та міжбюджетні трансферти. За 10-річний період порядок формування місцевих бюджетів, так само як і порядок визначення трансфертів, що передаються на регіональний та місцевий рівні, неодноразово змінювався. Починаючи з 1992 р. щорічно вносилися законодавчі зміни, що стосувалися джерел формування місцевих бюджетів. Одне з таких джерел – місцеві податки і збори, самостійно запроваджувані органами самоврядування, вони дають мізерну частку місцевих бюджетів – від 3 до 8 %.

Бюджетне регулювання в економічній літературі визначається як „система перерозподілу коштів між бюджетами, що полягає в передачі частини фінансових ресурсів бюджетів вищих рівнів бюджетам нижчих

рівнів із метою збалансування” [2]. Останніми роками з’явився інший термін близький за змістом попередньому – „регулювання міжбюджетних відносин”. Українські вчені В.М. Опарін, В.І. Малько і С.Я. Кондратюк зазначають, що міжбюджетні відносини є „внутрішніми бюджетними потоками, які відображають перерозподіл доходів і видатків між бюджетами” [4].

Недоліки існуючого міжбюджетного регулювання в Україні створюють передумови для загострення протиріч між центром та областями, між областями і місцевими органами самоврядування, що обмежені у фінансовій самостійності й у значній мірі залежать від трансфертних платежів. Знизити цю залежність можна, якщо податкові доходи бюджетів кожного рівня формувалися б за рахунок достатніх власних надходжень, якщо мається для цього достатній податковий потенціал на їхніх територіях.

Проблема міжбюджетних відносин полягає в тому, що, з одного боку, відсутня законодавчо затверджена методика оцінки соціального потенціалу територіальних утворень, з іншого – немає розроблених комплексних взаємозалежних програм соціально-економічного розвитку кожного утворення і області в цілому, які б дозволяли підвищити ефективність управління територіями.

Основний наголос необхідно зробити на більш чіткій розподіл податкових надходжень відповідно до соціальних стандартів для населення і пріоритетності фінансування окремих галузей соціальної інфраструктури.

Місцеві органи влади повинні володіти достатніми фінансовими ресурсами для забезпечення делегованих їм повноважень щодо розвитку соціальної інфраструктури. Усі громадяни країни повинні мати приблизно однаковий доступ до суспільних благ і бути забезпечені соціальними послугами на рівні, не нижчому встановлених державних соціальних стандартів. Однак різні територіальні утворення відрізняються як за обсягом фінансових ресурсів, які знаходяться у їхньому розпорядженні, так і за обсягом покладених на них зобов’язань. Тому, на нашу думку, необхідно здійснювати перерозподіл фінансових ресурсів через механізм фінансового вирівнювання.

Метою встановленого порядку розподілу дотації вирівнювання та коштів, що підлягають передачі в державний бюджет, є пом’якшення територіальних відмінностей у рівні бюджетної забезпеченості, стимулювання діяльності місцевих органів влади, спрямованість на підвищення мобілізації доходів у бюджеті та реалізація державної бюджетної політики через передачу коштів у вигляді цільових трансфертів.

Загальний обсяг фінансових ресурсів, що спрямовуються на виконання бюджетних програм місцевими бюджетами, розподіляються між видами видатків відповідно до пріоритетів бюджетної політики держави.

Для здійснення розподілу загального фонду прогнозних видатків між бюджетами використовуються фінансові нормативи бюджетної забезпеченості.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – гарантований державою в межах наявних бюджетних ресурсів рівень фінансового забезпечення повноважень Ради міністрів АРК, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування. Даний норматив визначається шляхом ділення загальних фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг тощо (ст. 94) [1]. Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості є єдиним для всіх місцевих бюджетів, і дорівнює середнім по країні витратам на одного споживача бюджетної послуги за кожним видом видатків бюджету. Це забезпечує прозорий і об'єктивний порядок визначення видаткового обсягу ресурсів для окремого місцевого бюджету в залежності від кількості одержувачів бюджетних послуг.

Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів коригуються коефіцієнтами (затверджуються КМУ), що враховують відмінності у вартості надання соціальних послуг залежно від: кількості населення та споживачів соціальних послуг – соціально-економічні, демографічні, кліматичні, екологічні та інші особливості адміністративно-територіальних одиниць.

Розрахункові обсяги видатків місцевих бюджетів визначаються окремо для кожної галузі, виходячи із загальних ресурсів зведеного і місцевого бюджету та першочерговості соціальних виплат. Загальний обсяг місцевого бюджету формується з видатків на утримання органів управління, установ освіти, охорони здоров'я, культури, соціальний захист і соціальне забезпечення, фізкультуру і спорт тощо.

Визначення розрахункового обсягу видатків місцевих бюджетів здійснюється на основі єдиних нормативів витрат у розрахунку на душу населення (державне управління, охорона здоров'я, культура і мистецтво, фізкультура і спорт), учня (освіта), одержувача соціальних послуг (соціальний захист і соціальне забезпечення), на площу житлового фонду, вулиць і доріг (житлово-комунальне господарство).

Розрахунковий обсяг видатків місцевого бюджету обчислюється відповідно до розмежування витрат бюджетів між державними і місцевими бюджетами.

Розрахунковий обсяг видатків загального фонду бюджету адміністративно-територіальної одиниці (V_i), що враховується при визначенні трансфертів визначається, як сума розрахункових показників за основними функціями цих бюджетів за наступною формулою:

$$V_i = V_{yi} + V_{zi} + V_{oi} + V_{si} + V_{ki} + V_{pri} + V_{fi} + V_{bi} + V_{wi} + V_{pi} + V_{kvi} + V_{rvi} + V_{di} + V_{zabi} + V_{hi} \quad (1)$$

де: V_{yi} – розрахунковий обсяг видатків на утримання органів управління;
 V_{zi} – розрахунковий обсяг видатків на охорону здоров'я;
 V_{oi} – розрахунковий обсяг видатків на освіту;
 V_{si} – розрахунковий обсяг видатків на соціальний захист;
 V_{ki} – розрахунковий обсяг видатків на культуру і мистецтво;
 V_{pri} – розрахунковий обсяг видатків на утримання засобів масової інформації;
 V_{fi} – розрахунковий обсяг видатків на фізичну культуру і спорт;
 V_{bi} – розрахунковий обсяг видатків на капітальний ремонт житлового фонду;
 V_{wi} – розрахунковий обсяг видатків на утримання соціальної сфери підприємств, що передаються у комунальну власність;
 V_{pi} – розрахунковий обсяг видатків на правоохоронну діяльність;
 V_{kvi} – розрахунковий обсяг видатків на капітальні вкладення;
 V_{rvi} – розрахунковий обсяг видатків на
 V_{di} – розрахунковий обсяг видатків на інші заходи;
 V_{zabi} – розрахунковий обсяг видатків на погашення заборгованості по заробітній платі і інших соціальних виплатах;
 V_{hi} – розрахунковий обсяг видатків на нерозподілений резерв коштів місцевих бюджетів.

Висновки та перспективи подальших досліджень

На наш погляд, у представленому розрахунку необхідно врахувати видатки на реалізацію завдань стратегічного плану розвитку соціальної інфраструктури села. З огляду на обмеженість державних бюджетних коштів у даному розрахунку щорічно будуть враховуватись видатки на здійснення пріоритетних напрямків, виходячи із стратегічного плану розвитку. Таким чином, формула розрахунку обсягу видатків загального фонду бюджету адміністративно-територіальної одиниці матиме вигляд:

$$V_i = V_{yi} + V_{zi} + V_{oi} + V_{si} + V_{ki} + V_{pri} + V_{fi} + V_{bi} + V_{wi} + V_{pi} + V_{kvi} + V_{rvi} + V_{di} + V_{zabi} + V_{hi} + V_{str}; \quad (2)$$

де V_{str} – видатки на реалізацію пріоритетних напрямків розвитку об'єктів соціальної інфраструктури села.

Література

1. Бюджетний кодекс України. – К.: АТІКА. – 2002. – С. 65.

2. Бак Н. А. Міжбюджетні відносини як складова бюджетного регулювання // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 78–82.
3. Луніна І. О. Державні фінанси України в перехідний період. – К.: НАН України. – 2000. – С. 81.
4. Опарін В. М., Малько В. І., Кондратюк С. Я. Бюджетна система: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ. – 2000. – С. 17.